

تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر گسترش تشیع در کشور بنین

پدیدآورده (ها) : حداد، علیرضا

علوم اجتماعی :: نامه جامعه :: پاییز 1395 - شماره 119

از 105 تا 119

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1166812>

دانلود شده توسط : رسول جعفریان

تاریخ دانلود : 04/12/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر گسترش تشیع در کشور بنین

علیرضا حداد^۱

چکیده

اسلام از دیرباز در بسیاری از کشورهای آفریقایی گسترش پیدا کرده است و مردم این قاره با وجود تمامی آداب، رسوم و سنت های قبیله ای، اسلام را به عنوان آیینی الهی پذیرفته اند. با وجود حضور دولت فاطمیان در شمال آفریقا و نقش تصوف با گرایشات شیعی، اما این تفکر در شکل سیاسی و فقهی آن هیچ گاه مجال طرح نیافت و تنها پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران که توجه به معارف اهل بیت (علیهم السلام) وارد مرحله جدیدی شد، مسلمانان کشورهای آفریقایی مانند بنین به تشیع روی آوردند. قبل از پیروزی انقلاب، بین ایران و کشور بنین روابط سیاسی برقرار نبود و مسلمانان این کشور نمی توانستند به صورت مستقیم در جریان مسائل ایران قرار گیرند. پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی، طلاب زیادی از کشورهای آفریقایی و از جمله بنین برای تحصیل وارد حوزه های علمیه قم شدند و به فراگیری علم و دانش پرداختند و با اعزام مدیران و مبلغین به این کشور آفریقایی و تأسیس مراکز و مدارس دینی برای نشر معارف اهل بیت (علیهم السلام)، اقدامات قابل توجهی در رشد تشیع صورت گرفت. تعامل و ارتباط سازنده با ائمه جمعه و جماعات تبجانی و برخی مدیران مدارس منطقه، ارتباط با مبلغین و فارغ التحصیلان منطقه و رابطه با دانشگاه های بنین از جمله مواردی است که در پژوهش حاضر به عنوان عوامل توسعه دهنده معارف ناب اهل بیت (علیهم السلام) در بنین از بستر تحقیقات کتابخانه ای و مطالعات میدانی معرفی شده است.

واژگان کلیدی: ایران، تشیع، بنین، داهومی.

۱. کارشناس ارشد تاریخ تشیع و مدیر سابق جامعة المصطفی (علیه السلام) العالمية در کشور بنین. Email: Hadad128@yahoo.com

مقدمه

قاره آفریقا با مساحت ۵۹۹،۲۵۶،۳۰ کیلومتر مربع، دومین قاره پهناور جهان است. جمعیت این قاره ۹۰۰،۲۱۹،۱۰۲۳ نفر و شامل ۵۵ کشور است. (مؤسسه جغرافیایی و کاتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۹۰، ص ۲۲) بیش از ۴۰ درصد جمعیت این قاره را مسلمانان تشکیل می دهند و اسلام از قدمت و جایگاه ویژه ای در آن برخوردار است. در قدمت و دیرینگی اسلام در آفریقا همین بس که اولین گروه مسلمانان در سال پنجم بعثت برای حفظ جان و پاسداری از دین خود به حبشه (اتیوپی) هجرت کردند و از آن زمان به بعد اسلام در این قاره ریشه دواند و بعدها موجب گسترش این دین الهی در این قاره پهناور گردید. (ابن هشام، بی تا، ج ۱، ص ۳۴۹)

یکی از کشورهای آفریقایی که بعد از گذشت قرن ها از طلوع اسلام در مکه (حدود قرن های ۱۱ و ۱۲ میلادی) به دین مبین اسلام گرایش پیدا کرد و در میان قبایل آن مناطق گسترش یافت، کشور بنین است که در غرب آفریقا و در کنار اقیانوس اطلس واقع شده است.

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، تحول عظیمی در کشورهای آفریقایی از جمله کشور بنین پدید آمد. انقلاب اسلامی که ماهیتی کاملاً اسلامی و استکبارستیز داشت، به سرعت گسترش یافت و گرایش شیعی آن موجب نشر و گسترش مذهب اهل بیت علیهم السلام در سایر کشورها از جمله بنین شد. این نوشتار در پی پاسخ به پرسش های ذیل تدوین گردیده است.

- انقلاب اسلامی ایران چه تأثیراتی در رواج و گسترش تشیع در کشور بنین داشته است؟
- آموزه های اهل بیت علیهم السلام به چه میزان در این کشور رواج یافته است؟
- چه تعداد مراکز و مدارس شیعی بعد از انقلاب اسلامی ایران در بنین تأسیس شده است و این مراکز چه نقشی در نشر و گسترش مذهب اهل بیت علیهم السلام داشته اند؟

به منظور پاسخ به این پرسش ها، نخست موقعیت جغرافیایی و سیاسی بنین، پیشینه ورود اسلام به این کشور، راه های اصلی ورود اسلام و تقسیم جغرافیایی بنین از لحاظ قبول اسلام آمده است و در ادامه به تحلیل عوامل توسعه دهنده معارف ناب اهل بیت علیهم السلام و تفکر شیعی در بنین پرداخته شده است. روش تحقیق این جستار کتابخانه ای است و از مشاهدات عینی و تحقیقات میدانی نیز از طریق سفر نگارنده به شهر پاراگو (شمال کشور) و بازدید از برخی مساجد، مراکز اسلامی و حوزه های شیعی؛ سفر به شهر پرتونوو (پایتخت سیاسی کشور) و بازدید از برخی مساجد، مدارس اسلامی؛ بازدید از بسیاری از مساجد، مدارس اسلامی در

شهر کوتونو (پایتخت اقتصادی) و گفت و گو با ائمه جمعه و جماعات استفاده شده است.

۱. موقعیت جغرافیایی و سیاسی کشور بنین

تاریخ و فرهنگ آفریقا و به تبع آن موقعیت کنونی اش را بدون توجه به جغرافیای آن نمی توان شناخت، از این رو باید دید طبیعت، زمین، آب و هوای آن منطقه دارای چه ویژگی هایی است و این ویژگی ها چگونه و به چه میزان تاریخ و فرهنگ و جامعه افریقایی را تحت تأثیر قرار داده است. (مسجد جامعی، ۱۳۶۸، ص ۶۸) بنابر این قبل از پرداختن به بحث اصلی، به صورت مختصر به اوضاع این کشور می پردازیم.

جمهوری بنین کشوری واقع در غرب آفریقا و ناحیه ای موسوم به ساحل غربی است که به صورت نوار باریکی از خلیج بنین به سوی شمال کشیده شده است. از شمال به کشور نیجروا و شرق به نیجریه و از جنوب به خلیج بنین، از غرب به کشور توگو و از شمال غربی به بورکینافاسو محدود است. مساحت کشور بنین ۱۱۲۶۲۰ کیلومتر مربع است. (مؤسسه جغرافیایی و کاتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۰) پایتخت اقتصادی این کشور شهر کوتونو و پایتخت سیاسی آن شهر پرتونوو است. جمعیت بنین براساس برآورد سال ۲۰۱۰م، نه میلیون و پنج هزار نفر است. پراکندگی جمعیت این کشور در شهرهای جنوبی و از جمله کوتونو بیشتر بوده و از تراکم بالایی برخوردار است. (همان)

مسیحیت و اسلام بیشترین پیروان را در این کشور دارد و مسلمانان این کشور بیشتر پیرو مذهب مالکی اند. ۹۹ درصد از جمعیت بنین از نژاد آفریقایی بوده و شمار محدودی از نژاد دیگر کشورها و بعضی دو رگه وجود دارند. زبان و خط رسمی بنین، فرانسوی است، اما مردم به بیش از ۶۰ زبان و لهجه محلی از جمله یوربا - بربا - دندی صحبت می کنند.

این کشور تا سال ۱۹۷۵ م داهومی نامیده می شد که بقایای سلطان نشینی به نام فون است که در سده هفتم در اطراف شهر آبومی پدید آمد و با گذر زمان بر وسعت خود به سوی شمال و جنوب افزود. (مجموعه من العلماء و الباحثین، ۱۹۹۹، ج ۵، ص ۲۰۱) بنین از کشورهای مستعمره فرانسه در غرب آفریقا بوده است که در ۱ اوت ۱۹۶۰ م، از فرانسه با نام داهومی^۱ اعلام استقلال کرد.

(Afran.ir/modules/publisher/item)

1. Dahomey

تا پیش از انقلاب اسلامی میان دو کشور ایران و بنین رابطه‌ای وجود نداشت، اما پس از انقلاب اسلامی و پس از رایزنی‌های صورت گرفته و آمد و شد‌های متعدد در چهارچوب هیئت‌های سیاسی، روابط دو کشور گسترش پیدا کرد. در حال حاضر جمهوری اسلامی ایران فاقد سفارت و رایزنی مستقل و به صورت مستقر در کشور بنین است، بلکه آکر دیته کشور بورکینافاسو بوده و سفیر آن کشور به صورت ترددی به بنین رفت و آمد می‌کند.

۲. عقاید بومیان بنین قبل از اسلام

برای بررسی اوضاع دینی مردم بنین، قبل از انتشار اسلام در این کشور، لازم است مناطق این کشور را به سه دسته تقسیم کرد و سپس به بیان اعتقادات آنان پرداخت.

الف. ساکنین شمال بنین و اعتقادات آنان

بیشتر ساکنین شمال بنین را قبیله «بربا» که یکی از قبایل بزرگ این کشور به شمار می‌آید، تشکیل می‌دهند، اما قبایل دیگری از جمله «سومبا» و «بیلابیلا» نیز که در این منطقه ساکن‌اند، در رتبه بعدی قرار دارند. این قبایل دارای اعتقادات آباء و اجداد خود بوده و بر این باور بودند که ارواح در درختان، نهرها، کوه‌ها و رعد و برق حلول می‌کنند و ارواح مردگان بار دیگر به جسم فرزندان خانواده باز می‌گردد، از این رو مورد عبادت قرار می‌گیرند. مردم با قربانی کردن و نذر و نیاز برای اموات و تمسک جستن به قبور آن‌ها، به خصوص در ایام عید و مناسبت‌ها، در هنگام نزول بلا و سختی، از آن‌ها درخواست خیر و دفع شر می‌کردند. همچنین از اعتقادات مردم شمال بنین، تقدیم قربانی و درخواست حاجت از درخت، کوه، نهر آب و مجسمه با اشکال مختلف آن بوده است. آنان در مواقع گرفتاری، مشکلات و مریضی به این چیزها پناه می‌بردند و در موقع برداشت محصول، به قصد طلب برکت و طول عمر، قربانی هم می‌کردند.

مردم این دیار، قبل از انتشار اسلام در منطقه نیکی، هر سال روز دهم ربیع الاول مراسم مخصوصی به نام غانی بر پا می‌داشتند و در آن ملوک و پادشاهان گذشته را احترام می‌کردند و بزرگان و اشراف قبیله در این جشن شرکت می‌کردند. مردم معتقد بودند که ارواح گذشتگان در این جشن حاضر می‌شوند. (مجموعه من الباحثین، بی تا، ص ۵)

بعد از گسترش اسلام در منطقه شمال و نیکی، به مناسبت میلاد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مراسم غانی در روز ۱۲ ربیع الأول برگزار می‌گردد و در آن روز تعطیل عمومی و رسمی است. (تواصل، ۲۰۰۷، ش ۱۲)

ب. اعتقادات ساکنین مناطق مرکزی بنین (پادشاهان أبومی)

پادشاه در نظر مردم این مناطق جزء خدایان آنان به شمار می‌آید. پادشاه منطقه مرکزی از نسل «أجاسو»^۱ بوده و جد اول آنان به شمار می‌آید. شخصیتی که شباهت زیاد به پلنگ داشته و از این جهت که چنین شخصیتی در نزد مردم مقدس است، برای او احترام زیادی قائل بودند. از خصوصیات وی این بود که چهره خود را نزد مردم ظاهر نمی‌کرد و فقط صدای او شنیده می‌شد و در حضور هیچ شخص یا فردی نمی‌خورد و نمی‌آشامید. پادشاه به منزله قاضی بزرگی بود که افرادی را که مرتکب گناهان کبیره می‌شدند، با سم مجازات می‌کرد. (همان)

۱۰۹

نامه‌نامه

ج. اعتقادات مردم جنوب شرق بنین (منطقه ویمینو)

ساکنین این منطقه نیز مانند دیگر مناطق بنین طبیعت پرست بوده‌اند. برخی رعد را عبادت می‌کردند، شماری حیواناتی از جمله مار، تمساح و حتی درختان را مورد پرستش قرار می‌دادند؛ درختانی مانند ایروکو^۲ و ساباتا^۳ نزد آنان مقدس به شمار می‌آمد. (همان، ص ۶) برخی دیگر از مردم معتقد به خدایی قوی به نام «ماهو»^۴ بودند و می‌پنداشتند که این خدا خالق تمام اشیاء است و حیات و ممات مردم به دست او است. در میان قبیله «یوربا»، افرادی ستاره شناس بودند و منجم در نزد آنان به «بابا لاؤو» شهرت داشت. (حسن، بی تا، ص ۴۳)

این موارد اشاراتی اجمالی به برخی اعتقادات مردم بنین، اعم از قبایل بربا در شمال، فون در مرکز و ویمینو در جنوب کشور قبل از انتشار نور اسلام در این سرزمین بود. نکته قابل توجه آنکه باوجود گذشت قرن‌ها از ورود اسلام به بنین، هنوز برخی از مناطق روستایی و شهری این کشور

1. AGASSOU
2. IROKO
3. SAKPATA
4. MAHOU

از جمله اُبومی، ویداه، نیکی و ناتیتانغو، بت پرستان و طبیعت پرستان وجود دارند و همچنان به عقاید نیاکان خود پای بندند. براساس سرشماری سال ۱۹۹۳ م که از طرف سوگلو (رئیس دولت وقت) انجام شد، پیروان ادیان روح پرست اغلب ساکنان مناطق کشور را در بر نمی گیرند. (همان)

۳. ورود اسلام در بنین

مسلمانان در کشور بنین در مناطق مختلفی ساکن اند و اسلام در این کشور بیشتر در ایالت های شمالی و در بعضی از شهرها به طور متوسط ۷۰ تا ۹۵ درصد عقاید مردم است، اما در ایالت های جنوبی و به ویژه شهر کوتونو، تقریباً مسیحیان و آئیمیسیت ها (طبیعت پرستان) در اکثریت اند. در مورد تاریخ ورود اسلام به کشور بنین چند دیدگاه وجود دارد.

یک. در خلال قرن پنجم هجری (۱۱ میلادی) اسلام از ناحیه شمال و شمال شرقی وارد بنین شد. کاروان های تجاری در این سرزمین با اخلاق نیکو، صدق و امانت مردم را به اسلام دعوت می کردند و با رفت و آمد و ازدواج در بین قبایل و باقی ماندن طولانی مدت در این مناطق، موجبات روابط اجتماعی بیشتری را فراهم آوردند، همچنان که بعضی از آنان از دوجنبه تجارت و تعلیم در کنار یکدیگر استفاده می کردند؛ از طرف دیگر با نزدیک شدن به بزرگان قبایل و پیوند خویشاوندی راه را برای گسترش اسلام هموار می نمودند. آنان در کنار این شیوه ها به ساخت و ساز مدارس دینی و بنای مساجد برای اقامه نماز جماعت نیز می پرداختند.

دو. بنابر این دیدگاه، همزمان با انتشار اسلام در دیگر سرزمین ها در غرب آفریقا به دست عقبه بن نافع، در قرن پنجم هجری اسلام داخل داهومی شد و امیر ابوبکر بن عمر اللمتونی اسلام را وارد این سرزمین کرد، کسی که فتوحات او تمام مناطق شمال سنغال، شمال غنا و شمال نیجریه را گرفته است. (همان، ۸۵)

قبیله فولانی و دندی از جمله قبایلی اند که در شمال آفریقا اسلام را پذیرفته و جزو پیشگامان ایمان به این دین الهی در آفریقا به شمار می آیند. راه اصلی انتشار اسلام در جنوب این کشور نیز از طرف شرق و جنوب شرقی و شهرهایی از جمله پرتونوو و ساکیتی بوده، سپس به تدریج و مرور زمان اسلام در میانه این سرزمین ها و جنوب کشور منتشر گردید. اسلام در حالی وارد این کشور شد که هیچ آیینی در مقابل آن نبود و تنها خرافه و بت پرستی گریبان گیر مردم بود.

علت پذیرش سریع دین اسلام در برخی مناطق آن بود که اسلام دینی بود که با فطرت مردم

سازگاری داشت و تکالیف آن آسان و در تمامی مکان‌ها قابل اجرا بود. در برخی از پژوهش‌ها دربارهٔ راه‌های گسترش و نفوذ اسلام در این کشور مطالبی ذکر شده است که از آن جمله گزارش کتاب تاریخچه ورود اسلام به آفریقای سیاه است که در آن آمده است:

«مناطق شمالی بنین که تحت نفوذ سودانی‌ها یا هوساها به اسلام گرویده‌اند، تحت تأثیر فرقه قادریه قرار گرفته است، البته برخی از اقوام بومی این سرزمین در برابر اسلام به طور مطلق غیر قابل نفوذ باقی مانده‌اند. در کوه‌های آتاکورا جزء قوم فاراجابانی که از نیجر، نیجریه و غنا آمده‌اند و مسلمانند، مسلمان دیگری وجود ندارد. در منطقه جنوب بنین اسلام اساساً شهری است. پیروان مذهب تیجانیه در کوتونو و پرتونوو و اطراف آن زندگی می‌کنند. شهر پرتونوو محل برخورد مسلمانان آفریقائی و مسلمانان مهاجری بود که از آمریکای جنوبی آمده بودند. اسلام خیلی زود به این شهر وارد شد و حضور تاجران مسلمان در این شهر در اواخر قرن ۱۷ ذکر کرده‌اند». (مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان، ۱۳۸۷)

در ناحیه نایتنگو در کشور داهومی (بنین) ۶۰ هزار نفر از ۴۰۰ هزار نفر اهالی آن، مسلمانند و شمار آنان پنج برابر مسیحیان است. اسلام گرایی این ناحیه از شمال و از طریق بازرگانان آغاز شده و به روستاهای جنوب کشیده شده است، در حالی که پیشروی مسلمانان در شرق کشور آهسته است و در مقابل، آداب و رسوم محلی در دشت، در حال دگرگونی است و در مدت ده سال گذشته، ده‌ها مسجد و مدرسه کوچک و بزرگ آن‌جا ساخته شده و یک مدرسه علمیه نیز در جوگو ایجاد شده است. به این ترتیب چنین می‌نماید که اسلام برای همیشه در این‌جا استقرار یافته است و گروه‌های تبلیغی مسیحی هیچ پیشرفتی در این مناطق مسلمان نشین ندارند تا آن‌جا که گاه ناگزیر از عقب نشینی می‌شوند و کلیسای نیمه کارهٔ خود را به اسلام می‌گذارند و می‌روند. (خسرو شاهی، ۱۳۵۳، ص ۱۰)

۳،۱. راه‌های گسترش اسلام در بنین

در این زمینه به دیدگاه برخی صاحب نظران پرداخته می‌شود.

یک. بت پرستی از اعتقادات سابق مردم بنین قبل از اسلام بوده است و این دین از طریق شمال کشور، توسط کاروان‌های تجاری که از طرف کشور مالی به این سرزمین رفت و آمد داشته‌اند، وارد شده است و این جریان بین قرن‌های هفتم و سیزدهم میلادی روی داده است و کاروان‌های تجاری از راه شمال بنین به سمت غانا در حرکت بودند. (اپریل، ۱۹۷۷)

دو. عبدالرحمن زکی در کتاب *الاسلام و المسلمون فی غرب افریقا* در خصوص راه اصلی ورود اسلام به بنین می نویسد :

«والمعروف ان الاسلام دخل هذه البلاد، أی داهومی من شمال الشرقی، فقد قامت مستعمرة تجارية صغيرة قدم افرادها من دولة مالی الاسلامیة... و كان هؤلاء التجار يقصدون الجنوب الغربی و يحملون جوز الكولا الى بلاد نیجرو الهوسا فی الشمال مجتازین شمال داهومی و هكذا نشأت تجمعات اسلامیة صغيرة فی فترة قصيرة كان يطلق علیها كلمة «وانجارا» «أومارو» و سرعان ما ازدهرت تلك التجمعات و اصبحت مراكز تجارية هامة و منها على سبیل المثال باراکو و جوغو و کاندی؛ (بی تا، ص ۱۳۷)

معروف این است که اسلام از شمال شرقی داخل این سرزمین‌ها، یعنی داهومی شده است، در حالی که مستعمره تجاری کوچکی بود و افرادی از دولت اسلامی مالی در آنجا بودند، این تجار قصد جنوب غربی کشور را داشتند و با خود جوز کولا (مغز قهوه) به قصد نیجرو مناطق هوسا در شمال داهومی با خود حمل می‌کردند. این چنین اجتماعات اسلامی کوچک در مدت زمان کوتاه شکل گرفت و به این اجتماعات «وانجارا» و «أومارو» می‌گفتند و این تجمعات به سرعت رونق گرفت و به صورت مراکز تجاری مهمی درآمد. از جمله این مراکز، باراکو و جوغو و کاندی است».

کشور داهومی که در آغاز قرن هجدهم میلادی، از کشورهای مقتدر غرب آفریقا بود، در شرق سرزمین توگو قرار گرفته است. مسلمانان که برخی از آنان از شمال آفریقا، برخی از نوپه و بیشتر هوسه‌ای و احتمالاً از زامفرا بودند در سال ۱۷۰۰ م یا کمی پس از آن، در آن جا مستقر شدند. مسافران اولیه اروپایی که در آغاز متوجه حضور آنان شده بودند، ایشان را مالایی نامیدند. منابع اروپایی بیانگر آن است که مالایی‌ها دارای سواد عربی بودند. همچنین این منابع بیان می‌دارند که آنان در مقام بازرگان و پیشه‌ور، به خصوص چرم ساز، به داهومی آمده‌اند. سلطان داهومی نیز برخی از آنان را به عنوان مشاوران نظامی برای پیشگویی آینده و دعا برای پیروزی در دربار خود به خدمت گمارده بود. مالایی‌های مسلمان با زنان محلی ازدواج کردند و در نتیجه جامعه اسلامی استواری در داهومی تأسیس شد. (هیسکت، ۱۳۶۹، ص ۱۸۷)

۳،۲. تقسیم جغرافیایی بنین از نظر پذیرش اسلام

- مناطق شمالی: در این مناطق بیشتر قبایل بربا، دندی و فلانی زندگی می‌کنند و اکثریت آنان مسلمان و علمای زیادی در این مناطق می‌زیسته‌اند. تاریخ ورود اسلام به این مناطق به دوره امیرابی بکر بن عمر اللمتونی در قرن یازدهم میلادی (۵ هجری) باز می‌گردد.
- مناطق جنوب شرقی: در این مناطق قبایل یوربا زندگی می‌کنند و مشهورترین شهرهای آن، کیتو، ساکیتی و آجاشی (پرتونوو) است و بیشتر ساکنان این مناطق مسلمان بوده و شمار اندکی بت پرست و مسیحی‌اند. در این مناطق علما در نزد مردم از احترام خاصی برخوردارند.
- مناطق مرکزی: در این مناطق قبایل أناغو، ایغون و ایفون (أبومی) و اداثشا (که در اصل بت پرست بوده‌اند) زندگی می‌کنند، اما به طور نسبی اسلام مورد قبول آنان واقع شده است. تاریخ اسلام در مناطق یادشده به قرن هفدهم میلادی (۱۰ هجری) که از راه کاروان‌های تجاری صورت گرفته، باز می‌گردد. (حسن، بی تا، ص ۸۶)

۱۱۳

نامه‌نامه

۴. پیشینه تشیع در بنین

با نگاهی کوتاه به حضور دولت فاطمیان در شمال آفریقا و اداره در مغرب عربی (لیبی، تونس، مراکش، موریتانی و...) به خوبی می‌توان حضور گرایش به اهل بیت (علیهم‌السلام) را در این مناطق جست و جو نمود. نقش قابل توجه صوفیه با گرایش‌های مختلف به برخی از اعتقادات تشیع از جمله امامت، بیانگر تأثیر مستقیم تشیع در این فرقه‌ها است.

هر چند اسلام آفریقا، اسلام مبتنی بر محبت اهل بیت (علیهم‌السلام) دارد و از دیر باز عشق و محبت این خاندان در قلب مسلمانان جای دارد و اسلام آنان به خصوص فرقه‌های صوفیه و بویژه تیجانیه به تشیع نزدیک است، اما به دلیل کمی آگاهی و جهل آن‌ها نسبت به معارف اهل بیت (علیهم‌السلام)، تاکنون اندیشه و تفکر شیعی به شکل سیاسی و فقهی در میان آنان گسترش پیدا نکرده است، اما نمود تشیع حبی در برخی از جهات مشهود است. یکی از کارشناسان جامعة المصطفی (علیه‌السلام) العالمیه در این باره می‌گوید: «ما در برخورد با برخی از فرقه‌ها و طریقه‌ها از جمله تیجانیه درمی‌یابیم که اسلام‌شان به تشیع نزدیک است، زیرا آن‌ها بحث زیارت و شفاعت را قبول دارند. بحث توسل دارند. اهل سنت اگر صاحب فرزند دوقلو شوند، نام پسران دوقلو را حسن و حسین می‌گذارند. حتی اگر ده بار خداوند متعال به آن‌ها فرزند دوقلو عنایت کند، ده تا حسن و حسین می‌گذارند و می‌گویند: «حسن اول،

حسین اول»، «حسن ثانی، حسین ثانی»، «حسن ثالث، حسین ثالث» والی آخر. در میان زن‌ها نیز نام «فاطمه» بیشترین اسم را داراست. شمایل متعددی از امیرالمؤمنین (علیه السلام) و ائمه معصومین (علیهم السلام) با قدمت‌های زیاد وجود دارد که اگرچه صحیح نیستند، اما نشان دهنده زیربنای دینی آن‌هاست که ریشه در مذهب تشیع دارد. اعتقاد به زیارت قبور، اعتقاد به اولیای خدا، درخواست دعا از بزرگان دین و... نشانه‌های دیگری از این مسأله است. همچنین احترام زیاد آن‌ها به «سادات» و موارد زیادی از این دست که مخاطبان ایرانی کمتر می‌دانند. (حکیم الهی، ۱۳۸۸)

موارد متعدد و مشابهی در میان طلاب و فارغ‌التحصیلان حوزه اهل بیت (علیهم السلام) بنین می‌توان نام برد که دو برادر به اسم‌های حسن و حسین از مناطق شمالی کشور برای تحصیل علم به این حوزه آمده و مشغول تحصیل علوم دینی بودند یا به امور تبلیغی مشغول‌اند و به راحتی و بدون هیچ‌گونه ممانعت و اکراه، احکام و معارف شیعی را پذیرفته‌اند.

نمونه بارز دیگر، سخنرانی امام کل پاراگو در سالن اجتماعات حوزه الکوتر بنین به مناسبت روز عید غدیر است که مورد استقبال حاضرین قرار گرفت، همچنین نامه‌ای که ایشان به مناسبت ماه محرم الحرام برای این حوزه آن منطقه ارسال کردند، حاکی از اعتقاد باطنی آنان به اهل بیت (علیهم السلام) و ائمه معصومین (علیهم السلام) است. (حداد، ۱۳۸۸)

نخستین شیعیان ساکن در بنین، شیعیان لبنانی بودند که حدود صد سال پیش به این کشور مهاجرت کردند. (مرکز نماء للبحوث والدراسات، ۲۰۱۱، ص ۱۳۰) پیش از انقلاب اسلامی ایران، تشیع در بنین با حضور شیعیان مهاجر لبنانی و آن‌هم به صورت کم رنگ معنا می‌یافت، اما این حضور هرگز به شکل تبلیغی و دعوت از بومیان به مذهب اهل بیت (علیهم السلام) نبوده و بیشتر در بعد تجارت و اقتصاد نمایان بوده است، اما بعد از انقلاب اسلامی گاه مساعدت‌هایی از طرف شیعیان لبنانی به بومیان منطقه شده است، ولی هرگز به صورت برنامه‌ای منسجم و حساب‌شده کاری صورت نگرفته است. جمهوری اسلامی ایران نیز پس از پیروزی انقلاب تاکنون هیچ‌گونه فعالیت فرهنگی رسمی در این کشور نداشته است و حضور ایران در بنین، به ارسال برخی مجلات و کتاب‌های دینی که از طریق رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی در لاگوس نیجریه انجام شده است، محدود می‌شود و کشور ایران فاقد سفارت و رایزنی مستقل و مستقر در بنین است.

یادکردنی است که آمار دقیقی از جمعیت شیعیان بنین وجود ندارد. برخی از فعالان، جمعیت شیعه در این کشور را نزدیک به یک میلیون نفر دانسته‌اند، (یکی از اعضای مجمع عمومی مجمع

جهانی اهل بیت علیهم السلام اما برخی دیگر از منابع، جمعیت شیعیان بنین را کمتر از یکصد هزار نفر دانسته‌اند. (مرکز نماء للبحوث و الدراسات، ۲۰۱۱، ص ۱۴۱)

۴،۱. مراکز شیعیان

در دو دهه اخیر، برخی فارغ التحصیلان بومی مدارس اهل بیت علیهم السلام از کشورهای ایران و غنا فعالیت خود را در بنین شروع کرده و با تأسیس مدارس و تشکیل کلاس‌های قرآن و معارف اسلامی، به آموزش جوانان آن سرزمین پرداخته‌اند. این فعالیت‌های شیعیان توسط مدیران و مبلغین ایرانی و شیعیان لبنانی ادامه پیدا کرده است. مهم‌ترین مراکز شیعی در بنین که بعد از انقلاب اسلامی ایران تأسیس گردیده و تاکنون مشغول به فعالیت‌اند، به قرار ذیل است.

- حوزه الکوثر الاسلامی در شهر کوتونو؛

- مرکز الهادی للثقافة و الارشاد الاسلامی در شهر کوتونو؛

- مؤسسه اهل البيت الاسلامی للدعوة و التبلیغ در شهر پاراکو؛

- مسجد و مدرسه صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در شهر پاراکو؛

- مرکز الامام الصادق علیه السلام للدعوة و الارشاد در شهر کندی؛

- جمعیت سلام در شهر کوتونو؛

- حسینیة الزهراء علیها السلام در شهر کوتونو؛

- حسینیة اهل البيت علیهم السلام در شهر پاراکو؛

- مجمع محلی اهل بیت علیهم السلام.

۴،۲. عوامل تأثیرگذار در تشیع بومیان بنین

در طول تاریخ پس از انقلاب اسلامی تاکنون ده‌ها مدیر و مبلغ ایرانی و بومی به این کشور سفر کرده و شعائر الهی را که از مصادیق بارز آن نشر مذهب اهل بیت علیهم السلام است، در این سرزمین زنده نگه داشته‌اند: «ذَٰلِكَ وَ مَنْ يُعْظِمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ». (حج: ۳۲) فعالیت‌های این گروه‌ها در عرصه‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، تربیتی، تبلیغی و برگزاری مناسبت‌های دینی- مذهبی بوده است. افزون بر حضور مدیران و مبلغان ایرانی در این کشور، عوامل ذیل در تشیع بومیان مؤثر بوده است که به تبیین آن می‌پردازیم.

یک. فعالیت فارغ التحصیلان بومی شیعه در بنین

طلاب فارغ التحصیلان کشور بنین از حوزه‌های علمیه‌ای چون ایران، غنا، نیجرو بنین کسب علم و معرفت کرده و با فراگیری معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) به اموری چون اداره مدارس دینی، اقامه نماز جماعت، تدریس، تبلیغ و روشن کردن افکار عمومی نسبت به انقلاب اسلامی ایران پرداخته، مروجین صدور تفکر انقلاب اسلامی و معارف ناب اهل بیت (علیهم‌السلام) در شهرهایی مانند کوتونو، پرتونوو، کندی، سیکي اند.

از برجسته‌ترین موفقیت‌های شماری از فارغ التحصیلان حوزه‌های اهل بیت (علیهم‌السلام)، تأسیس مدارس اسلامی و حوزوی در شهرها و روستاها است. تشکیل کلاس‌های قرآن، احکام، عقاید و معارف اسلامی، برپایی مناسبت‌های دینی جهت نشر و ترویج مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام) از جمله فعالیت‌های آنان در این مدارس است.

افزون بر این‌ها، حضور برخی اساتید حوزه و فارغ التحصیلان مدارس اهل بیت (علیهم‌السلام) در مجامع علمی و دانشگاهی توانسته است نگاه مردم به ویژه جوانان و قشر دانشگاهی این کشور را نسبت به انقلاب اسلامی ایران تغییر دهد و صدها نفر را به خود جذب کرده، پیام‌رسان تفکر انقلاب اسلامی باشند.

از دیگر موفقیت‌های فارغ التحصیلان مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)، مقاومت و ایستادگی آنان در مقابل هجمه و هابیت علیه شیعه و پاسخ‌گویی به شبهات ایشان است.

دو. فعالیت شیعیان مهاجر

شیعیان مهاجر لبنانی در بیشتر کشورهای غرب آفریقا ساکن اند و بیشتر به کسب و کار مشغول بوده و کمتر در مسایل سیاسی و اجتماعی دخالت می‌کنند.

بیش از ۴۰۰۰ لبنانی در بنین حضور دارند که درصد قابل توجهی از آنان مسلمان و شیعه‌اند. اکثر آنان به تجارت اشتغال داشته و بخش عظیمی از واردات خودرو از کشورهای غربی و آمریکا از طریق ایشان انجام می‌شود. جوانان شیعه لبنانی که تا قبل از انقلاب اسلامی ایران هیچ گونه نام و نشانی از آنان نبود، در شهر کوتونو در راستای فعالیت‌های دینی و مذهبی مشغول به فعالیت‌اند. خیرین لبنانی تاکنون خدمات قابل توجهی را در زمینه‌های مختلفی از جمله حفر ده‌ها حلقه چاه در راستای تأمین آب شرب برخی از روستاها، ساخت مسجد، مدرسه و کمک به ایتم دارند. مرکز الهادی للثقافة و الارشاد الاسلامی که جزو مراکز فرهنگی بنین است، از دیگر فعالیت‌های

ایشان است. از این رو حمایت‌های مادی و معنوی تجار و خیرین لبنانی، زمینه گسترش و نشر معارف اهل بیت علیهم‌السلام را در این سرزمین فراهم کرده است.

۴،۳. تأسیس نهادهای شیعی

یک. مساجد و حسینیه‌ها

در حال حاضر علاوه بر دو حسینیه که در شهر کوتونوو، دو مسجد شیعی در شهر پاراگو و یک مسجد شیعی در روستای بویاکو وجود دارد.

مساجد شیعی در پاراگو به نام‌های صاحب الزمان عجل‌الله تعالی فرجه‌الشریف است که در بخشی از مجتمع دینی واقع گردیده و اخیراً توسط خیرین شیعی لبنانی و کویتی ساخته شده است. مسجد امام صادق علیه‌السلام در منطقه «نووکاتیه زونگو» نیز با کمک مالی افراد خیر لبنانی و مساعدت مدیر سابق حوزه الکوتر ساخته شده است. (تحقیق میدانی نگارنده در سال ۸۷)

روستای بویاکو، در فاصله ۲۰ کیلومتری شهر پاراگو واقع شده است و جمعیت آن حدود دو هزار نفر است. بسیاری از مردم این روستا به مذهب تشیع پیوسته‌اند و از سوی شیعیان لبنانی مقیم بنین، مسجدی برای آنان بنا شده است.

دو. تأسیس حوزه‌ها و مدارس شیعی

تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در کشور بنین مدرسه‌ای شیعی وجود نداشت، اما به برکت جمهوری اسلامی و مساعدت مراکز حوزوی ایران و برخی شیعیان لبنانی مقیم بنین، مدارس دینی و قرآنی به دست برخی دانش‌آموختگان فارغ‌التحصیل در ایران، در برخی مناطق به ویژه شمال این کشور تأسیس شد و همچنان جوانان این سرزمین را با عقاید و معارف ناب اهل بیت علیهم‌السلام آشنا می‌سازند.

بدون تردید این فعالیت‌ها بیانگر آن است که انقلاب اسلامی ایران به عنوان پرچم دار مذهب تشیع در جهان، تاکنون توانسته است تأثیرات خود را در سراسر عالم از جمله آفریقا و بنین بر جای نهد و پس از انقلاب اسلامی تعداد زیادی از علاقه‌مندان فراگیری علوم آل محمد صلی‌الله علیه و آله به ایران و یا حوزه‌های علمیه اهل بیت علیهم‌السلام کشورهای مجاور سفر کنند و پس از فارغ‌التحصیلی، به تأسیس مدرسه و نشر معارف اهل بیت علیهم‌السلام همت گمارند.

نتیجه گیری

یکی از کشورهای آفریقایی که بعد از گذشت قرن ها از طلوع اسلام در مکه (حدود قرن های ۱۱ و ۱۲ میلادی) به دین مبین اسلام گرایش پیدا کرد و در میان قبایل آن مناطق گسترش یافت، کشور بنین است که در غرب آفریقا و در کنار اقیانوس اطلس واقع شده است.

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، تحول عظیمی در کشورهای آفریقایی از جمله کشور بنین پدید آمد. انقلاب اسلامی که ماهیتی کاملاً اسلامی و استکبارستیز داشت، به سرعت گسترش یافت و گرایش شیعی آن موجب نشر و گسترش مذهب اهل بیت (علیهم السلام) در سایر کشورها از جمله بنین شد. قبل از پیروزی انقلاب، بین ایران و کشور بنین روابط سیاسی برقرار نبود و مسلمانان این کشور نمی توانستند به صورت مستقیم در جریان مسائل ایران قرار گیرند. پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی، طلاب زیادی از کشورهای آفریقایی و از جمله بنین برای تحصیل وارد حوزه های علمیه قم شدند و به فراگیری علم و دانش پرداختند و با اعزام مدیران و مبلغین به این کشور آفریقایی و تأسیس مراکز و مدارس دینی برای نشر معارف اهل بیت (علیهم السلام)، اقدامات قابل توجهی در رشد تشیع صورت گرفت. تعامل و ارتباط سازنده با ائمه جمعه و جماعات تیجانی و برخی مدیران مدارس منطقه، ارتباط با مبلغین و فارغ التحصیلان منطقه و رابطه با دانشگاه های بنین از جمله مواردی بود که در پژوهش حاضر به عنوان عوامل توسعه دهنده معارف ناب اهل بیت (علیهم السلام) در بنین از بستر تحقیقات کتابخانه ای و مطالعات میدانی معرفی شد.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. «بنین مزيج من العقائد والأعراق»، *التواصل*، شماره ۱۲، لیبی، ۲۰۰۷م.
۲. ابن هشام، عبدالملک، *السيرة النبوية لابن هشام*، تصحيح ابراهيم آياري، مصطفى سقا و عبدالحفيظ شبلي، بيروت: دارالمعرفة، بی تا.
۳. بارين ابريل، *دائرة المعارف الاسلامية*، بی جا، ۱۹۷۷
۴. حداد عادل، غلامعلی، {و همکاران}، *دانشنامه جهان اسلام*. تهران: بنياد دائرة المعارف اسلامي، ۱۳۸۳.
۵. حسن، هارون، «الدعوة الاسلامية في بنين بين جهود الماضي وتحديات الحاضر»، پايان نامه کارشناسی ارشد، بنين: معهد اللغة العربية و الثقافة الاسلامية، بی تا.
۶. خسرو شاهي، هادی، *نبرد اسلام در آفريقا*، چاپ سوم، قم: دفتر تبليغات اسلامي، ۱۳۵۳.
۷. زکی، عبدالرحمن، *الاسلام والمسلمون في غرب افريقيا*، بی جا: بی تا.
۸. مجموعة من الباحثين، *المجتمع الاسلامي في بنين*، کوتونو: بی نا، بی تا.
۹. مجموعة من العلماء و الباحثين، *الموسوعة العربية العالمية*، چاپ دوم، رياض: مؤسسه اعمال الموسوعة للنشر و التوزيع، ۱۹۹۹م.
۱۰. مرکز نماء للبحوث و الدراسات، *التشيع في أفريقيا (تقرير ميداني)*، مرکز نماء للبحوث و الدراسات، بی جا، ۲۰۱۱م.
۱۱. مسجد جامعی، محمد، *آفريقا ميراث گذشته و موقعيت آينده*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي، ۱۳۶۸.
۱۲. مؤسسه فرهنگي و اطلاع رسانی تبیان، *تاريخچه ورود اسلام به آفريقای سياه*، قم: تبیان، ۱۳۸۷.
۱۳. مؤسسه جغرافيايي و کاتوگرافي گيتاشناسي، *اطلس جامع گيتاشناسي*. تهران: واحد پژوهش و تأليف، ۱۳۹۰.
۱۴. هيسکت، مروين، *گسترش اسلام در غرب آفريقا*، ترجمه احمد نمايي و محمد تقی اکبری، مشهد: آستان قدس رضوي، ۱۳۶۹.
15. <http://www.afiran.ir/modules/publisher/item.php?itemid=396>.
16. www.tebyan.net.